

Klaus Bertisch

De tranen van ontroering die je in de opera vergiet, moeten ons denken beïnvloeden en veranderen.

Oh, wat heb ik weer gehuild!

Deze zin heb ik vaak gehoord na voorstellingen van Giacomo Puccini's *Madama Butterfly*! Of na *La Bohème*, een opera die in december weer te zien was bij De Nationale Opera.

Waarom moeten mensen huilen bij een opera? Ikzelf doe dit bijna nooit.

Het ontroerendste moment voor mij persoonlijk was ooit een voorstelling van Tsjaikovsky's *Jevgeni Onjegin*. Het was niet omdat er zo mooi gezongen werd, maar omdat duidelijk werd dat de vriendschap tussen de titelfiguur Onjegin en de dichter Ljenski stuk was gelopen en dat het nooit meer goed zou komen tussen deze twee. Als een jonge student had ik zo'n duidelijke reactie niet verwacht en ook nog nooit eerder meegemaakt: dat een verhaal mij zo ontroerde, mij greep en ik ook iets begreep. Kippenvel! Het had me echt te pakken. Ik heb me voorgenomen met een vriend nooit op deze manier om te gaan als Onjegin dat in de opera met zijn beste vriend deed.

In de opera willen we ontroerd worden. We zoeken deze verhalen van liefde en leed op. Ze zijn voor ons een vluchtpunt. Een laatste plek waar we onze emotie vrijuit kunnen laten gaan. In een wereld waar het bijna alleen nog om geld, macht, tempo, positie, uiterlijk gaat is de donkere toeschouwersruimte van een operahuis, op de golven van live gespeelde muziek een toevluchtsoord voor emotie en passie.

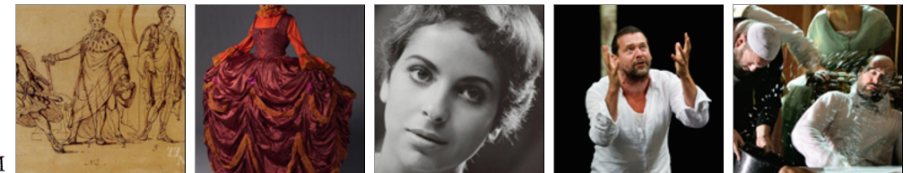
Maar willen de makers dat ook op deze manier? Is dit iets wat zij willen bereiken?

Ja en nee.

Het is fijn als je merkt dat je je publiek bereikt. Dat ze meegaan met het verhaal, dat er emotie vrijkomt.

Maar weten ze ook waarom ze ontroerd zijn? Dat is de moeilijke grens van meeslepende muziek, een dramatisch verhaal met een tragische, meestal dodelijke afloop en het meeleven en meelijden met een hoofdpersonage. Er wordt veel gestorven in de opera...

Maar als je bij de dood van *Butterfly*, bij haar zelfmoord, begint te huilen, is het je dan ook duidelijk dat die klootzak van een Pinkerton schuld is aan dat wat er net gebeurde. Waarom heeft hij haar van begin af aan niet de waarheid gezegd? Waarom is hij überhaupt met haar getrouwd. De boodschap zou moeten zijn dat we geen seksreisjes naar

Azië moeten maken. Dat we mensen met een andere achtergrond met respect moeten bejegenen en in hun eigen waarde moeten laten. Dan pas hebben de tranen voor Butterfly ook zin. Je hoeft dat sekstoerisme niet uit te beelden. Als je hoofdrolspeelster goed is en mooi zingt begrijp je dat vanzelf – maar het kan wel...

Er wordt ook veel gehuild in La traviata! Violetta Valéry lijdt aan tuberculose. Dat is een ziekte die vandaag bijna niet meer voorkomt, maar aan het einde van de opera overlijdt Violetta eraan. We laten onze tranen de vrije loop, omdat net voor het einde haar geliefde Alfredo terugkomt. Violetta heeft een akte eerder bewust ruzie met hem heeft gemaakt, zodat hij tenminste rustig verder kon leven, zonder als de minnaar van een prostituee gezien te worden en daarmee de positie van zijn hele familie in een provinciale en burgerlijke omgeving onmogelijk te maken. Zijn dat problemen die ons vandaag nog iets aangaan? Misschien niet. Maar worden we geraakt? Dat wel! Verdi schreef zijn opera naar een roman van Alexandre Dumas, die toen zeer actueel was. Violetta had een historisch voorbeeld. Marie Duplessis. Zij was maar net pas een paar jaar eerder overleden. Dus de figuren op het toneel en de mensen in de zaal waren tijdgenoten. Men keek naar zichzelf. Dit aspect wordt bij La traviata vandaag meestal vergeten. Juist bij dit stuk wilde Verdi actueel zijn. Dus we moeten onszelf op het toneel herkennen. Maar die grote baljurk à la 1850 creëert alleen maar afstand. Want we

herkennen onszelf niet in de dame met die grote jurk. Het vergieten van onze tranen heeft echter alleen zin als we begrijpen dat we ons niet moeten gedragen zoals die klootzak van een vader, die met al zijn bigotterie misschien zelf naar de hoeren gaat maar van de geliefde van zijn zoon eist dat ze die verlaat om de naam van de familie niet in gevaar te brengen. Dat is de actualiteit, dat is het belang van het stuk. We moeten de afstand tussen de personages op het toneel en onszelf in de zaal verkleinen. Als dat gebeurt mogen we best huilen.

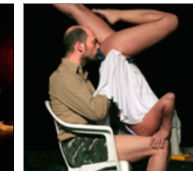
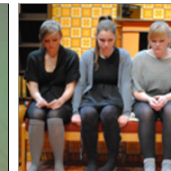
Een laatste voorbeeld:

In de opera Les Troyens van Hector Berlioz luisteren de Trojanen in het eerste deel – De verovering van Troje – niet naar de voorspellingen van Cassandra en gaan ze als volk ten onder. In het tweede deel – De Trojanen in Carthago – zien we hoe koningin Dido een vergelijkbaar lot tegemoet gaat als haar minnaar Aeneas haar aan het einde in de steek laat om Rome te gaan stichten. Overigens niet zonder dat er weer doden vallen en volken vernietigd worden.

In een productie van Ruth Berghaus in 1983, in Frankfurt, had de uit de DDR afkomstige regisseuse een geniale verbinding gevonden tussen Cassandra en Dido. Als blinde zieneres had Cassandra rode stokken waarmee ze alles kon voelen. Ze raakte ze kwijt toen ze zelfmoord pleegde. Aan het einde van het tweede deel vond Dido deze stokken onder

UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

de overgebleven as van de oorlog. En pleegde zelfmoord. Haar volk begaf zich in een nieuwe oorlog. Zo werden Cassandra en Dido een figuur. De toeschouwers konden begrijpen dat wij/ degenen die oorlog voeren niets hadden begrepen van de geschiedenis, dat we niets hadden geleerd. Maar we kunnen wel huilen om het leed van Dido.

Dat is mijn stelling: we moeten via onze ontroering, via onze tranen begrijpen wat we hebben gezien.

Opera kan niet de wereld veranderen, maar kan met de hulp van ontroerende, aangrijpende en pakkende muziek ons leren om beter na te denken. Dan hebben de tranen, die we in de voorstelling vergieten, zin. We hoeven alleen maar bewuster naar de verhalen te kijken. Dan worden we misschien niet zo als Pinkerton, Vader Germont of Aeneas en het volk van Carthago. En misschien begrijpen we ook wat vriendschap kan zijn, zoals die tussen Onjegin en Lenski had kunnen zijn, als ze niet door hun ego's gehinderd waren.

Oh, wat heb ik weer gehuild!

